

Gizabere kooperatiboa krisian bizitzeko mito gisa: zaurgarritasuna, interdependentzia eta erantzukizuna

Mikel Urdangarin Irastorza
Filosofian doktoregaia UPV/EHU

Krisian irautetik krisian bizitzera

Gurea krisiaren belaunaldia da. 2007ko krisi finantzarioaren abaroan azaleratu den zibilizazio krisi anizkoitzean hazi, hezi eta politizatutako belaunaldia. Joxe Azurmendiren eta 56ko belaunaldi gisa definitu izan denaren abiapuntua ere krisia eta gatazka da. Euskal Herrian gori-gorian bizi izandako gatazka eta horren gibelean kokatzen duen tradizio oso baten krisia, hain zuzen ere: «krisi sozial, kultural, politiko, etiko konplexu bat da [...] mendebaldeko kulturaren edo modernitatearen krisia ere esan ohi dena» (Azurmendi 1999: 21). Orduan bezalaxe orain, krisian bizi gara, modernitatearen puskailetan, bizi irizpide sendorik gabe, ziurgabetasunez eta, bereziki, galderez blai: «Nola ordenarik lortu orain, printzipio absoluturik gabe, arrazoimen absoluturik gabe?» (Azurmendi 1998: 43).

Azken urteotan, zentzu demokratizatzailean edo atzerakoian izan, krisi hori areagotu baino ez da egin. Besteak beste, hiru aldagai aipatuko nituzke. Batetik, kapitalaren logikak bizitzaren logika irentsi du, eta, ondorioz, denontzako etorkizun oparoa edota etengabeko orainaldia baino, mehatxu bat dugu parez pare: noiz arte? Noiz arte iraungo du enpleguak, harremanak, pentsioak... zibilizazioak berak? (Garcés 2018: 14). Bestetik, matxinada feministak botere harreman zapaltzaile oro auzitan jartzen dituen praktika, diskurtso eta teoria multzo erradikal bezain integrala jarri du mahai gainean, orain arte 'naturalizat' jotako eremu 'mikro' zein 'makroak' politizatuz, auzitan jarriz eta arrakalak nahiz aukerak sortuz. Azkenik, Euskal Herriko ziklo politiko aldaketak erronka eta galdera berriak mahaigaineratu ditu.

Horren aurrean, zer? Krisiak ez du zertan txarra izan: «krisia, guk hura menperatu orde, berak gu menperatzen bagaitu bakarrik da txarra» (Azurmendi 1999: 74). Alta, aldaketarako aukera izan daiteke. Horretarako, erabateko ziurtasunen bila tematu beharrean, galderetan edota krisian bizitzen ikasi beharko dugu: «Zer geratzen da? Galderak [...] Modernia ziurtasunean bizi nahirik amorratuta hasi zen. Galderetan bizitzen ikasi beharko dugu orain» (*ibid.*: 193-194).

Horrek ez du esan nahi erantzunik ez dugunik behar, baizik eta galderari tartea utziko dioten erantzun moldeak behar ditugula. Azurmendiren hitzetan, absolutu erlatiboak. Sostengatu eta norabidetuko gaituzten heldulekuak edo absolutuak izango

direnak, baina betiere testuinguru jakinean guk geuk jarriak direla eta, ondorioz, erlatiboak direla jakinik: «ez da absolutuak ez ditudala onartzen, kontua da badakidala haien fundamentua ez dela absolutua, nire hautua dela absolutua» (Azurmendi 2016b). Lagunak, justizia, artea, filosofia, erlijioa... ugariak dira zentzu hori finkatu dezaketen iturriak edo mitoak. Azurmendiren kasuan, herria, hizkuntza eta auzolana.

Horrenbestez, zentzu krisiari aurre egin eta krisian bizitzen ikasteko, zerumugak, zentzua eta, finean, heldulekuak eskainiko dizkiguten mito kolektiboak eraiki behar ditugu. Bide horretan, subjektu 'zentzuzko' eta desiragarria finkatzeko borroka hegemonikoaren baitan, feminismotik eta ekologismotik sekulako lana egiten ari da, subjektu zaugarri eta inter- zein ekodependentea zizelkatuz. Jarraian azalduko dudana bezala, nire ustez Azurmendiren gizabere kooperatiboak ekarpen aberasgarria egiten du ildo horretan. Horretarako, aipatutako korranteetan giltzarriak diren hiru kontzeptu landuko ditugu, horien bueltan elkarrizketan jarritz eta sakonduz: zaugarritasuna, interdependentzia eta erantzukizuna.

Aberetxoa: zaugarritasuna

60ko hamarkada gorria izan zen mundu osoan barna. Euskal Herrian bertan, '25 urteko bakeak' ekarritako lugorria gainditu eta sekulako berpizte politiko, sozial, kultural eta artistikoa garatu zen. Mundua aldatzeko gogoz eta esperantzaz, ilusioa eta baikortasuna ziren nagusi. Testuinguru horretan, iraultza egin eta 'gizaki berria' eraiki nahi zen. Ez zen nahikoa 'azpiegitura' iraultzearekin, iraultzaren neurriko kontzientzia eta jarduna izan behar duen gizaki sozialista ere eraiki behar zen.

Azurmendi, baina, 'fedea' falta omen zitzaion, baita iraultzan ere. Eszeptiko xamarra izaki, honakoa adierazi nahi omen zien 'fededunei':

Zuek iraultza egin ezazue, baina egin ezazue kontu gizonak [sic] gizona izaten jarraituko duela gero ere. Elizak ez du bi mila urtean lortu gizona kanbiatzea eta zuek ere ez duzue lortuko. (*Ibid.*)

Horren aurrean, honakoa ohartarazi zien:

Beno, aberetxo bat haiz eta orain kontuz. Orain saiatu hadi bidean ibiltzen. Baina ez hadi saiatu aingeru izaten, ze estupideria bat da [...] Gizona abere hutsa da, eta errespetu iezaiozue hori mesedez, ze hortik hasi behar du gizakiarekin egin nahi dugun edozein proiektuk. (*Ibid.*)

Azurmendiren ustez, gizakia ulertzeko eran bertan dago oinarritzeko arazoa:

Problema da gure kultura guztia, beraz, juzkaerak eta problemak planteatzeko moduak berak ere, gizona¹ animalia zenik edo animaliatik zetorrenik ez zekiten mendeetako eta mendeetako tradizioek moldaturik dagoela. (Azurmendi 1991: 143)

Geure burua jainkotuz, ahaztu egiten zaigu animaliak garela. Hau da, zaugarriak eta mugatuak garela, zentzu guztietan: «Indarra, gure eskuetan, eta ikusmena, gure begiotan, mugatuak badira, zergatik ez da mugatua izango adimena gure garunean?» (*ibid.*: 85). Horren aurrean, honakoa da gizakiaren bueltako ikerketa, epai edo proiektu

orok aintzat hartu beharreko oinarria: «Gizona abere bat da. Gizona, lehen-lehenik eta beste ezer baino lehen, izaki bizia da. Organismo bat. Gorputz bat. Animalia bat» (*ibid.*: 61). Horrenbestez, aberetxo gorpuzdun horren tasun eta keria horiek aintzat hartzen ez dituen ikuskera edo proiektu oro hankamotza izango da.

Iraultza sozialisten esperantzatik TINARA, azken hamarkadatan testuingurua zeharo aldatu da. Oldarraldi neoliberalaren eta demokraziaren pribatizazioaren eskutik, 'gizaki berri' sozialistaren ametsa zapuztu eta 'gizaki berri neoliberal' ezarri da. Bide horretan, estatua eta ekonomia ez ezik, subjektibitateak ere berreraiki dira, merkatuaren logika lehiakorren arabera sentitzeko, pentsatzeko, ulertzeko, jarduteko eta, finean, bizitzeko era jakina ezarriz. Egiturazko arazoan aurrean ihesbide indibidualak eskainiz, gakoa eta, bidenabar, arazoa norberaren jarreraren kokatzen da. Norbera da bere porroten eta arrakasten erantzule bakarra. Izan ere, «nahi baduzu, posible duzu», «edonork baitu posible»; bestela esanda, ez baduzu posible, nahi ez duzulako da. Posible izateko, mundua aldatu ezin denez, zuk zeuk aldatu behar duzu. *Looser*-ak ez izateko, *doer*-ak izan behar dugu, besteek baino azkarrago, hobeto eta gehiago egin, «ekintzaileak» nahiz «produktiboak» izan, errendimenduaren logikaren baitan denbora oro «aprobetxatu» eta «optimizatu» (Friedrich 2018). Emakumeen kasuan, patriarkatuak egotzitako identitate, rol eta zereginekin uztartuz, 'superwoman'-a izan, oztopoak oztopo dena 'kontziliatzeko' gai izanez. Badakizue, «impossible is nothing». Akituta bazaude, aitzakia eta kexak albo batera utzi, zure baitako akatsak identifikatu, 'oztopoak aukera bihurtu' eta segi aurrera, bizirauteko borroka esperientzia eta abentura zinez exotikoa baita. Thatcherrek aitortu zuenez, «ekonomia da metodoa; helburua, arimak aldatzea».

Alba Ricok dioen gisan, sistemak ezarri nahi duen erritmo «ekintzaile» eta itogarriaren aurrean, gorputza erritmo hori segitzea ezintzen duen traba eta galga² bat baino ez da: «etsigarriki geldoa, oztopo eta eragozpen bat baino ez da» (Alba Rico 2017: 135). Sistema ero horren baitan, «teknologiak aurrera egiten duen bitartean, pantailetan irudiak pasatzen diren bitartean [...] gorputza atzerapen bat da, beti atzeratuta mantentzen gaitu» (*ibid.*: 246). Kapitalismo patriarkalak behar duen subjektua autodefinitua (baldintzapen biologiko eta sozialik gabea), arina (sustraitzen duten lotura afektibo eta sozialik gabea), malgua (merkatuaren arabera etengabe birdefinitzeko lain 'konpetentea') eta etengabe gazte/hilezkorra bada ere, subjektu gorpuzdun, mugatu, baldintzatu, geldo, hauskor eta hilkorrek gara. Merkatuaren menera nahieran eta nahi bestetan berreraiki daitekeen plastilinen formakoa baina kristalaren tankerakoa, hausten erraza eta berreraikitzen zaila.

Sistemak hala nahi badu ere, ezin gara gorputzetik askatu, ezta hark eskatzen dituen egiteko 'inproduktiboetatik' ere: egonkortasuna, patxada eta, bereziki, zaintza. Horri lotuta, bost segundoko aiztoaren kulturarekiko kontrakarrean, mundura, lurrera eta beste gorputzetara txirikordatu gaituen korapiloaren kultura (*ibid.*: 161) behar dugu: arreta, pazientzia, jarraitutasuna, zorroztasuna, fintasuna, asperdura, konfiantza, sustraiak... Hori kontuan izanik, gorputzetik askatzeko fantasiaren aurrean, gorputzean askatu behar gara, elkar begiratzeko, zaintzeko, plazererako, errelatu gutxi asko koherente bat bizitzeko, lotsarik gabe zahartzeko eta duintasunez hiltzeko eskubidea izan dezagun (*ibid.*: 255).

Testuinguru berri horretan, Azurmendik umiltasunera egindako deiak are gaurkotasun handiagoa duela esango nuke: kontuz, ez gara aingeru razional gorpuzgabeak, ezta bizirauteko borrokan etengabeko itolarri eta errendimenduan ibil gaitzekeen subjektu ekintzaile ahalguztidunak ere. Aberetxo gorpuzdun, mugatu, zaugarri eta hilgarri bat baino ez gara, eta hala izateko eskubidea dugu. Aintzat har dezagun.

Gizabere komunitario kooperatiboa: interdependentzia

Esan bezala, Azurmendiren giza aberea mugatua eta zaugarria da. Oinarri horretatik abiatuta, honako ezaugarria gehitu dio: «Aberetxo erkina eta lagunkoia da gizon-emakumea. Ahula delakoxe lagunzalea eta lagunberrara» (Azurmendi 2016a: 36). Hau da, ahulak eta erkinak garen heinean (*delakoxe*), besteak behar ditugu, besteekiko dependenteak gara. Hots, interdependenteak gara, komunitatearekiko elkarrekintza estuan gara nor. Are gehiago, komunitateak berak egiten gaitu: «komunitatean jaiotzen gara, komunitatean heltzen gara pertsonak izatera; komunitateak egiten gaitu, guk egiten dugu komunitatea» (*ibid.*: 131-132). Zentzu horretan, bere burua aski ei duen subjektua arbuiatzen du:

Bere joera naturala ez da norbanakoa bere burua nagusiarazteko inguru guztiarekin 'neoliberal' bizi-borrokan eta lehian ibiltzea [...] berez lagunartea bilatzen du, jolas eta solaskideak, penak bezala pozak komunikatu eta partekatu egin nahi ditu. (*Ibid.*: 133-134)

Bere burua ez du aski, 'edonor' den indibidua (naturaren menekoa den subjektu materiala) komunitatearekiko dialogoan soilik bihurtzen baita nor (subjektu morala). Komunean den subjektu edo pertsona hori du, hain zuzen, jomuga: «persona heldua, burujabea, libre, komunitatearen zerbitzaria (ez jopua)» (*ibid.*: 132). Bere hitzetan, gizabere komunitario kooperatiboa (*ibid.*: 133).

Feminismotik bide horretan harago jo da. Azpimarratu denez, subjektu gisa baieztatu eta loturak josi aurretik, subjektu gisa eratuak izan behar dugu. Ez gara subjektu jaiotzen, ugaztun baizik. Subjektu egin egiten gara, *a posteriori* (Goikoetxea 2017: 275). Ukitu, elikatu, artatu eta zaindu egiten gaituzte, gure aurretiko eta haraindikoak diren hizkuntza zein diskurtsoan kokatu, aitortzarako arau sozialak ezarri... Soilik gerora, horren baitan eta horren kontra izango da posible subjektu gisa baieztatu eta eratzea, betiere era partzialean. Goikoetxeak zehazten duenez, mekanismo diziplinatzaile eta biopolitiko bidez (osasun sistema, pentsioak, hezkuntza, familia egitura, arauak...) egiten den domestikazio eta menderakuntza prozesuen baitan zein horien kontra soilik izango gara gai subjektu gisa boteretu eta baieztatze: demokratizaziorako «norbanakoak sortu behar dira, hau da beren gorputzak gobernatze gai (gaiago) diren gizakiak, eta horretarako mekanismo diziplinarioak behar dira, horiek sortzen baitituzte norbanako boteretu auto-diziplinatuak» (*ibid.*: 90). Subjektua, abiapuntua baino, hamaika lan eta prozesuren ekoizpen osatugabea da.

Subjektuak, beraz, ez du bere burua aski, ez da buruaskia. Izan ere, 'ni'-a ez da guztiz 'nirea'; 'besteena' ere bada, besteak jatorritik eta etengabe eratzten eta zeharkatzen

baikaituzte. Aitzitik, ikusi dugun bezala, besteak nire aurretikoak dira ‘nigan’: «hasieran *zurekiko erlazioa naiz*, anbiguoki interpelatua eta interpelatzaila, zeina gabe izan ezin naizen eta bizirauteko dependentzia dudana ‘zu’ batera entregatua» (Butler 2012: 113). Besteak, beraz, ‘nire’ aurrean baino ‘nire’ baitan daude, nirekiko jarraitutasunean: «eta gorputzak ez badaude ez batuta, ez berezita? Batasuna/bereizketa dualtasunaz harago, gorputzek elkar jarraitzen dute» (Garcés 2013: 30). Hori kontuan izanik, interdependentzia ez da subjektu presozialak gerora ehundutako erlazio sarea, baizik eta subjektu gisa eratzea ahalbidetzen (eta, bidenabar, beregainak izatea ezintzen) digun aurretiko nahiz etengabeko baldintza. Ondorioz, ataka ez da subjektu buruaski gisa besteengana elkartu edo besteekiko bereiztea, baizik eta hasieratik eta etengabe zeharkatzen gaituen amaraun erlazionala aitortu eta horren baitan subjektu gisa (partzialki) baieztatzeko gaitasuna lortzea. Esan bezala, ez dago interdependentziatik askatzerik: «Ez dago tarterik, ez dago ihesbiderik. Ez dago kanpoalderik. Onerako eta txarrerako, besteen eskuetan bizi gara» (*ibid.*: 65).

Azalpenean sakontzeko, doluaren esperientziara jotzen du Butlerrek (2004: 19-50). Doluan ‘ni’ independenteak ez du ‘zu’ independentea galtzen. Kontrara, ‘zu’ galtzean ‘ni’ ere galdu egiten naiz neurri batean. Gainezka egiten dugu, ez dakigu zer galdu dugun, nor garen, ezta zer nahi dugun ere, ‘ni’-ak zurekiko erlazioan eta besteak beste zurekin hartu izan baitu zentzua: «Nor ‘naiz’ ni, zu gabe? Gu eratzten gaituzten zenbait lotura galtzean, ez dakigu ez nor garen, ez zer egin» (*ibid.*: 22). Orduan, bestearen galerak ez ezik, neure buruarekiko ezezagun bilakatzek ematen dit min. Izan ere, besteekin eta besteei eskerrak garenez nor, besteak galtzean nire nor-tasuna ere galdu eta eraldatu egiten da.

Interdependentziatik ezin garelako askatu baieztatzeak ez du ukatzen subjektu gisa autonomia baieztatzeko aukera eta beharra. Aldarri hori ezinbestekoa da maiz, komunitatea eta loturak botere harreman zapaltzaileen (bir)sortzaileak ere badiren neurrian. Eratu eta sostengatu ez ezik, azpiratu eta mehatxatu egiten gaituzte. Muga horien ezarpenaren bidez, baina, ezin da erabateko harresia eraiki, gizaki gisa eratzten eta sostengatzen gaituzten loturak hautsiko bailirateke. Erlazionaltasun hori ukatu gabe (eta ezinda), era prekarioan bada ere, amaraun horren baitan ahalegindu beharko dugu subjektu gisa baieztatu eta autonomia lortzen. Norbanakotasunaren aldarri ezinbestekoa norbanakokeria bihur ez dadin (Agirre eta Eskisabel 2019: 73), autonomiaren baieztapen horrek erlatiboa eta erlazionala izan beharko du. Tentsio hori mantentzea funtsezkoa da, autonomiaren baieztapenaren eta erlazionaltasunak eragindako aukera zein ezinen arteko tenkan baikara gizaki (Butler 2012: 142). Agirre eta Eskisabelek dioten eran, norbanakoaren eta taldearen arteko ezinbesteko tentsio hori ahalik eta eramangarriena egiteko, funtsezkoa da interseksionalitateak botere sare eta posizioen bueltan ematen dizkigun perspektiba eta lanabesak (2019: 129).

Ondorioz, besteekiko eta besteei eskerrak gara nor. Besteak eratzten, sostengatzen, mugatzen eta mehatxatzen gaituzte. Lotu egiten gaituzte, zentzurik onenean bezalaxe txarrean. Nahi ala ez, ez dago besteekiko interdependentziatik askatzerik, hasieratik eta etenik gabe zeharkatzen baikaituzte. Beraz, loturetatik beharrean loturetan askatu beharko gara, loturak berak eraldatuz eta askatzaileagoak eginez. Izan ere, Eagletonen

esaldi famatua birformulatuz, gauza bakarra dago loturak izatea baino okerragoa dena: loturarik ez izatea.

Erantzukizuna

Ikusi dugun bezala, aberetxo zaurgarriak izateaz gain, interdependentek gara, komunean baikara nor. Azurmendiren ustez, horrek erantzukizuna inplikutzen du. Bere ustez, kooperatibistaren figuran mamitzen den gizabere komunitario kooperatiboa izateko borondatea ez da nahikoa, ezta jarrera altruista izatea ere. Exijentzia batzuk ditu: «austeritatea, lizifrina, heldutasuna, parte hartze sakrifkatua, solidaritate eskuzabala, idealismoa» (Azurmendi 2016a: 136). Izan ere, «kooperatibista izatea munduan egoteko modu oso bat eta mundu osoaren aurrean *erantzukizuna*» (*ibid.*: 136) izatea da. Mundu osoaren aurrean dugun erantzukizun horri ezin diogu izkin egin, nahiz eta zenbait kasutan gustagarria ez izan.

Bide horretan sakonduz, Butlerrek interdependentziaz funtsatzen du erantzukizun etikoa. Azaldu dugun legez, besteek jatorritik eta etengabe zeharkatzen gaituzte. Zentzurik zabalenean, eratu, sostengatu, mugatu eta mehatxatu egiten gaituzte. Erlazionaltasunean eratuta gaude, «gure aurrean eta gugandik haratago dagoen mundu sozialean inplikatura, behartuta, eratorrita eta sostengatuta gaude» (Butler 2012: 92). Hain justu, besteen esku hartze eta besteekiko jarraitutasun horrek lotzen eta inpliketzen gaitu besteen bizitzetan eta gugandik aurrean nahiz harago dagoen mundu sozialean. Elkarrenganako ardura dugu, 'ni'-a neurri batean 'besteena' den bezalaxe, 'besteak' ere 'nireak' baitira hein batean. Beraz, jatorrizkoa eta etengabea den besteen esku hartzeak, eratu eta mugatu ez ezik, etikoki interpelatu egiten gaitu. «Konpromisoan jarri», alegia, gu geu gainditzen gaituen egoeran inplikatu eta esku hartzera behartu (Garcés 2013: 63).

Hori kontuan izanik, erantzukizunaren oinarria ez da pentsatzen, erabakitzen edo egiten duguna. Ez da gure hautu, borondate, printzipio, kontzientzia edo jarrera altruistaren menekoa, ezta guk sentitzen dugun balizko maitasun, gorroto, gertutasun edo errukiaren araberakoa ere. Kontrara, guk hautatu ez arren besteekiko halabeharrez lotzen gaituen erlazionaltasunak egiten gaitu lotura horiekiko erantzule: «Gutako inor ez dago guztiz zedarrituta, erabat bereizita, baizik eta, kontrara, denok gaude, gure azaletik bertatik, entregatuta, besteen eskuetan, besteen menpe. Hau aukeratzeko ez dugun egoera da. Gure aukeren zerumuga eratzeko du eta gure erantzukizuna oinarritzen du» (Butler 2012: 139). Eratzen gaituzten erlazio eta esku hartze horiek ez(in) ditugu ez erabaki, ez ukatu, ezta baztertu ere. Ez gara horien erantzuleak, baina horiekiko erantzuleak gara, halabeharrez eta betebeharrez. Ez dugu alternatibarik, erantzukizun hori aintzat hartu behar dugu ezinbestean. Loturetatik askatu ezin garen lez, ezin gara lotura horiek galdegiten duten erantzukizunetik ere 'askatu'. Lotu egiten gaituzte, interpelatu, inplikatu eta konprometitu.

Behin hori esanda, pare bat auzi mahaigaineratzen dira. Alde batetik, norekiko edo zerekiko gara dependenteak eta, bidenabar, erantzuleak? Nor da Azurmendik aipatzen duen «mundu osoa»? Ekologismotik, esaterako, interdependentziari

ekodependentziaren aldagaia gehitu zaio, ekosistemekiko dependentzia, zorra eta erantzukizuna dugula mahaigaineratuz. Zentzu horretan, kultura/natura dualismoaren eskutik 'gizakia'/animalia-natura artean ezarri den bereizketa zurruna lausotu eta jarraitutasuna nahiz erantzukizuna zabaltzeko balio dezake Azurmendiren gizabere kontzeptuak. Ildo horretan, kuriosoki, Butlerrek 'human animal' (Athanasious eta Butler 2013: 35) edo 'giza animalia/aberea' kontzeptua proposatu du, 'beste' animaliekiko nahiz gure aberetasunarekiko jarraitutasuna azpimarratuz eta 'gizatasunaren' erreinutik kanpo kokatu ditugun aldagai anitzekiko dependentzia estua dugula gogoraraziz.

Bestetik, bada funtsezkoa den bigarren auzi bat: erantzukizun hori nola kudeatzen da egun? Nork hartzen du beregain? Nola birbanatu beharko genuke? Patemanek azaltzen duen eran, egungo kontratu sozialak aurreuposiziotzat dauka kontratu sexuala eta askatasun zibilak aurreuposiziotzat dauka eskubide patriarkala (Pateman 2018: 12). Publiko-zibil-gizonak eta pribatu-natural-emakumeak dikotomia ezarriz, natural eta pribatutzat jotako familiaren bizkar utzi da aipatutako erantzukizuna. Esan nahi baita, emakumeen esku, hori omen baita beraien esparru eta zeregin «naturala».

EAEko demokrazia patriarkala ikerlanean frogatzen dutenez (Etxeberria *et al.* 2019), kontratu sexualak indarrean jarraitzen du. Araba, Bizkai eta Gipuzkoako ongizate erregimen mediterranean, beste erregimenekin alderatuta, «famielarekiko, hau da, emakumeen lan ez ordainduarekiko dependentzia handiagoa dago ongizatea lortzeko» (*ibid.*: 16). Gainera, erakunde publikoen pribatizazio prozesuaren bidez, merkantilizazio eta familiarizazio horretan sakondu baino ez da egin azken urteotan, emakumeen lan zama orokorra are gehiago handituz eta prekarizatuz (*ibid.*: 235). Ondorioz, Hego Euskal Herriko emakumeek gizonak baino 400 ordu gehiago egiten dituzte urtean, baina %25-30 soldata txikiagoa jasotzen dute (*ibid.*).

Horrenbestez, erantzukizuna denona bada ere, erabat desorekatua da arduraren banaketa. Norbanako ustez buruaskia 'askatasunaren erreinuan' aske ibil dadin, multzo murriz horretatik kanpo kokatzen diren subjektuak (emakume, migratzaile...) 'beharren erreinuan' azpiratu dira, bizitzaren sostengarritasuna eta zaintza beraien bizkar utziz, inolako aitortza sozial eta ekonomikorik gabe: «jatorrizko kontratuaren bitartez bizimodu soziala sexuaren arabera bereizi izanaren ondorioz eratu zen norbanako zibila» (Pateman 2018: 201). Ondorioz, batzuen/batzuen 'independentzia' besteen erabateko dependentzia (izan) da; batzuen/batzuen absentismoa besteen lanaldi bikoitz edo hirukoitza. Aipatutako ikerketan (Etxeberria *et al.* 2019) proposatzen den eran, horren aurrean, besteak beste, erakunde publikoen bidez ardura publikatu/denona egin eta era justuan aitortu, duindu, birbanatu eta arautu beharko da (adibidez, nahitaezko eta txandakako zaintza ezarriz), kapital ekonomiko, kultural, sozial, politiko eta sinbolikoa berdinduz. Azken batean, ardura hori denona egin beharko da, denon erantzukizuna baita eta ezin baitiogu izkin egin.

Ondorioak

Egun jasaten ari garen krisi anizkoitzaren aurrean krisian bizitzeko apustua egin dugu, mito kolektiboen beharra azpimarratuz. Bide horretan, gizabere kooperatiboa subjektu

zaugarri eta inter- zein ekodependentearekin elkarrizketan jarriz, honako gakoak mahaigaineratu ditugu: batetik, aberetxo gorpuzdun, mugatu eta zaugarriak gara, eta, hori ukatu beharrean, aintzat hartu behar dugu; bestetik, besteekin eta besteei eskerrak gara nor, eta loturetatik baino loturetan askatu behar gara; azkenik, loturek eratzen gaituzten neurrian, lotura horiekiko erantzukizuna dugu. Erantzukizuna denona denez ardurak ere denona izan beharko du, berori birbanatuz.

Zertarako? Giza aberetxo orok, gure mito, muga, lotura eta erantzukizunekin, bizitza bizigarria izan dezagun.

Oharrak

1. ‘Gizona’ neutrotzat jo eta gizakiari erreferentzia egin nahi badio ere, akaso literalki ulertu beharko genuke aipua. Izan ere, kultura/gogoa/arrazoimena/gizona – natura/gorputza/pasioa/emakumea banaketaren ondorioz, oso era ezberdinetan bizi izan da gorpuztasuna. Beauvoirrek, ‘gizona’ neutro eta unibertsaltzat jotzea arbuiatzeaz gain, hori ere azpimarratu zuen: «Gizonak guztiz ahaztua du berak ere guruinak dituela, barrabilak dituela. Gizonarentzat, bere gorputzak harreman zuzeneko eta normala du munduarekin –objektibotasunez hauteman uste duen mundu horrekin–, eta emakumearen gorputza, berriz, espezifiko egiten duen guztiaz zamatua irudikatzen zaio: oztopo, presondegi» (Beauvoir 2019: 9-10). Beraz, gizona aberetasunaren lokarriak hautsi eta bere kondizio haragizkotik salbu dagoen Ideia puru edo Espiritu absolutua izan nahian ibili bada ere (*ibid.*: 175), emakumeak oso presente izan du gorpuztasuna. Besteak beste, bere zaintzapean egon baita.
2. Jakitun gara ‘gorputza’ era horretan ezaugarritzea zalantzarria dela. Mari Luz Estebanek azaltzen duen eran, azken urteotako gorputzaren teoria soziala «urrundu egiten da gizarte-zientzietan eta historian ohikoak izan diren planteamenduetatik, non gorputza *azalera neutro*, ideien gordailu edo irudikapen eta sinboloen multzo hutsa den. Orain gorputza agente izango da, egitura eta ekintzaren arteko korapilo, bizitzaren materialitatea eta haragizkotasuna berreskuratze eta irudikatze aldera» (Esteban 2014: 99). Zehazki, haragiztatze nozioa nabarmentzen du: «*elkarrekintza sozialaren prozesu material*, beraren dimentsio ahalezkoa, gurarizkoa, intersubjektiboa eta erlaziozkoa azpimarratuz» (*ibid.*: 100). Lan horren eta ikertzaile gisa ditugun mugak tarteko, ordea, mugatasunaren metafora gisa erabiliko dugu hemen.

Bibliografia

- Agirre, Lorea; Eskisabel, Idurre (2019): *Trikua esnatu da. Euskaratik feminismora eta feminismitik euskarara*, Zarautz, Susa. *Lisipe* bilduma 7.
- Athanasiou, Athena; Butler, Judith (2013): *Dispossession. The Performative in the Political*, Cambridge, Polity Press.
- Azurmendi, Joxe (1991): *Gizaberearen bakeak eta gerrak*, Donostia, Elkar.
- (1998): *Oraingo gazte eroak*, Irun, Luma Liburuak.
- (1999): *Euskal Herria krisian*, Donostia, Elkarlanean.
- (2009): *Azken egunak Gandiagarekin*, Donostia, Elkar.
- (2016a): *Gizabere kooperatiboaz*, Donostia, Jakín. *Jakín Irakurgaiak* bilduma 47.
- (2016b): ‘Euskaldunok geurea eta geurea bakarrik den barne mundu bat sortzea ezinbestekoa dugu’ [Lorea Agirrerekin solasaldia], *Jakín.eus* (www.jakin.eus/memoria/solasaldiak/joxe-azurmendi/8).
- Alba Rico, Santiago (2017): *Ser o no ser (un cuerpo)*, Bartzelona, Seix Barral.
- Beauvoir, Simone de (2019): *Bigarren sexua I*, Andoain eta Donostia, Jakín eta Elkar. *Eskafandra* bilduma 6.
- Butler, Judith (2004): *The Powers of Mourning and Violence*, Londres, Verso Books.

- (2012): *Dar cuenta de sí mismo. Violencia ética y responsabilidad*, Buenos Aires, Amorrortu.
- Esteban, Mari Luz (2014): ‘Gorputzaren antropologia, gorputz-ibilbideak eta genero-harremanak’, in Alaitz Aizpuru eta Bakarne Altonaga (koordk.): *Diskurtoak, eraikuntzak, gorputzak. Gorputzen eta binarismo sexualaren eraikuntzaz*, Bilbo, UEU, 97-107.
- Etxeberria, Lore; Garai, Estitxu; Goikoetxea, Jule; Miralles, Nora (2019): *EAEko demokrazia patriarkala. Lan ordaindua, lan ez ordaindua, ongizate erregimena eta eremu sozio-politikoak*, Gasteiz, Emakunde.
- Friedrich, Sebastian et al. (2018): *La sociedad del rendimiento. Cómo el neoliberalismo impregna nuestras vidas*, Iruñea, Katakarak.
- Garcés, Marina (2013): *Un mundo común*, Bartzelona, Bellaterra.
- (2017): *Nueva ilustración radical*, Bartzelona, Anagrama.
- Goikoetxea, Jule (2017): *Demokraziaren pribatizazioa*, Donostia, Elkar.
- Pateman, Carole (2018): *Kontratu sexuala*, Andoain eta Donostia, Jakin eta Elkar. Eskafandra bilduma 5.

JAKIN

Martin Ugalde Kultur Parkea
Gudarien etorbidea, 29
20140 ANDOAIN
943 21 80 92
jakin@jakin.eus
www.jakin.eus